Látogatás a budapesti görögkeleti hittudományi főiskolán, ahol három nyelven éneklik a Kyrie eleisont

„Azon időben vala Maros városában egy Óthom nevezetű igen hatalmas fejedelem, ki a görögök szertartása szerént Viddin városában keresztelkedett volt meg ...“ (XV. sz. kódex, Szent Gellért élete.)

Messze, kint a Hűvösvölgyben, az egykori *Vadorzó*, ma *Szent Miklós*-úton tágas, emeletes villa bejárata fölött apró, aranybetűs fölírás: *„Görögkeleti hittudományi főiskola, Budapest“*. Az emeleti rész egyes szakaszokon még vakolatlan, a friss ráépítés nyomaival; a tágas, parkszerű telek korhadt kerítése helyenkint kidöntve, más részeken már az épülő, új kerítés első oszlopai: *a külsőségek új kezdés, vállalkozás helyszínét mutatják.* Odabent pedig a frissen mázolt falak, az újrafestett ajtók, ablakok, az egyszerű, de ízléses berendezés otthonossága már arra mutat, hogy az új kezdés talaján a munka már megindult. *A belső, lelki tevékenység már kialakult rendben szolgálja az ügyet, a feladatot,* amelynek előmozdításához a külső dolgok, a mai viszonyok közt helyenkint késedelmes igyekezettel, de a munkát meg nem akasztva, járulnak hozzá.

A hazai görögkeleti vallású magyarok néhány szellemi vezetője vagy két esztendővel ezelőtt indította meg a mozgalmat, amely arra irányult, hogy a körülbelül ötvenezer főnyi magyar görögkeleti felekezet papjait idehaza nevelhessük, a korábban különböző államok ortodox főiskoláiba kényszerült teológusokat *magyar kultúrában nevelhessük a görögkeleti pásztorkodásra,* s ezzel egyben megteremtsük az alapjait a különböző, idegen főhatóságoktól független *magyar görögkeleti egyháznak.* A kezdeményezés nem sokkal boldogult emlékű vitéz *Horthy* István kormányzóhelyetessé választása után indult s így a görögkeleti magyaroknak jelentős elhatározása volt, hogy ügyüket, *egyik első, ünnepélyes funkciójaként, a kormányzóhelyettes pártfogásába helyezzék.*

A várakozásukban nem is csalódtak; ifj. Horthy István lelkesen karolta fel az ügyet, amely *Hóman* Bálint akkori kultuszminiszternél is teljes megértésre talált, majd közelebbről *Fáy* István államtitkár és *Jeszenszky* Sándor miniszteri osztályfőnök tevékenysége folytán a magyar görögkeleti főiskola, minisztertanácsi határozat nyomában indult szervezkedéssel, *egy hónapon belül meg is alakult.* A főiskola ügyét azóta *Szinyei Merse* Jenő kultuszminiszter is melegen támogatja, s így sikerült odáig jutni, hogy a külső Hűvösvölgyben egyik legnagyobb, üresen álló, hatalmas parkkal kerített panziót megvásárolva, az épületre emeletet húzva, *ezidén már negyven növendékkel második évfolyamát zárja majd a teológia.*

Három fiatal tanár, egy öreg biblia...

Amint az épületbe a görögkeleti magyarok mozgalmának egyik lelkes támogatója, *Fekete* Imre dr. gazdasági főtanácsos társaságában belépünk, az első tanteremből *az órát záró, görög imádság mondatai hallatszanak ki,* majd kedvesen köszönt bennünket *Berki* Feriz, a főiskola megbízott igazgatója, *aki talán a legfiatalabb a magyar főiskolai tanárok közül.* Délelőtti óráit oktatással tölti a főiskolán, délben a kultuszminisztérium II. ügyosztályára jár be munkáját ellátni, hogy délután aztán ismét ide siessen ki, teológusai közé.

— Berki *Feri,* — magyarosítja meg mosolyogva a nevét a bemutatásnál Fekete Imre, de a fiatal igazgató mosolyogva válaszol:

— Magyar nevem mellé *a keresztnevet nem magyarosíthatjuk meg,* mert a *Feriz* ősi török vagy talán még perzsa eredetű név, amely onnét származott be magyar családunkba...

Az új kezdeményezés lényegéről beszélgetünk azután, s a fiatal igazgató azt mondja:

— Az elmúlt évben magyar és görög nyelven megjelent könyvemben igyekeztem összefoglalni *a magyarországi ortodox keleti egyház szervezésének történetét és problémáit.* Mint ott is kifejtem, nálunk a multban úgy a magyarok, mint a keleti vallású nemzetiségek *gyakran összetévesztették a vallás, az egyház és a nemzetiség fogalmát,* s ilymódon elidegenítettük a magyarságot az ortodoxiától, a keleti egyházat pedig szinte tisztán *nemzetiségi testületekké* alakították át.

— A szentistváni eszme jegyében a magyarországi nemzetiségek annyira megőrizhették nemzeti jellegüket, hogy nagyrészük mindmáig nem is tanult meg magyarul. *Ez a jelenség azonban nem az ortodox keleti egyház nemzeti jellegének köszönhető.* Éppen ezért nem tartom helyesnek a hazai ortodox keleti egyházrészek *nemzetiségi* jellegének túlzott hangsúlyozását, mert úgy azok több pártszerű nemzetiségi egyházcsonkra szakadva, *szem elől tévesztik az ortodoxia magasabb szempontjait is.*

— *Az igazi ortodoxia tökéletesen összeegyeztethető a magyar állam eszméjével.* A nemzetiségeknek pedig be kell látniok, hogy nemzeti mivoltuk akkor sem forog kockán, *ha az ortodox keleti egyházat nem használják fel a magyarság elleni harcra.* Ma, egy új történelmi korszak hajnalán *kezet kell, hogy fogjanak a Magyarországon élő összes keleti vallású magyarok, szerbek, ruszinok és románok,* közös, ősi hitük jegyében. Egyetlen út az, ha a jelenleg négyfelé szakadt egyház *egy magyarországi ortodox keleti egyházzá egyesül.*

Az új célkitűzés gyakorlati illusztrációját látjuk azután a további bemutatkozások során. Fiatal, mosolygó, szemüveges tanár *Popovics* István, aki egyben a teológia spirituálisa; Békés községben született, *a teológiát Bukarestben végezte.* A harmadik tanár a szakállas, fiatal *Sztankaninecz* György, aki *Kárpátaljáról Belgrádba ment teológiát tanulni.*

Hármuk mellett pedig az intézmény szervezetéhez tartozik *Drach* József számvevőségi tanácsos, aki ugyancsak a kultuszminisztériumban végzett munkáját osztja meg a teológia gazdasági ügyeinek intézésével. A nyelveknek, az irodalomnak, a filozófiának, szociológiának és más tárgyaknak meghívott tanárai tartják ezután a további rendszeres előadásokat, az órarend keretében.

Első látogatásunk *a kápolnának szól,* amelynek kis oltára körül bizony még hiányzik az *ikonosztáz.* Néhány öreg, többszázéves szentkép díszíti csak a szögleteket, amelyeknek nagyobb része *a tokaji templomból származott ide.*

A szertartáshoz használt, öreg bibliát mutatja azután *Popovics* István tanár úr, mosolygó büszkeséggel:

— *Anyai dédapám bibliája,* amely reám származott...

Felütjük az öreg könyv födelét, amelyen ez áll nyomtatásban:

„Evangyeliomok mellyeket esztendő által olvastat a Nap-Keleti nem egyesült görög keresztény anyaszentegyház vasárnapokon és némelly jeles ünnepeken.

Magyar Nyelven ki-botsájtotta Stériady Theodor tataji kalmár Vtzon 1802.“

A belső fedőlap szép, magyar kézírása pedig ezeket beszéli, a tanár úr dédapjának kezétől rótt sorokban:

„Andrássy Jánosné Füzes-Gyarmat 1815. évben. Halálom után lészen János fiam tulajdona az arany petsét gyűrűvel együtt.

Új födele készittetett és a széle megaranyoztatott 1862. év november 15. két új forintért“.

A három fiatal tanár az öreg biblia gyönyörű magyar szövege nyomán hirdeti az ígét a tanmenetben, amelynek szertartási részében azután az egyház eredeti görög nyelvű liturgiája bontakozik ki.

Egynapos böjt — a főméltóságu asszony mozgalmának céljára

Sorrajárjuk az egyszerű ízléssel berendezett termeket. A teológusok tanulószobáit, hálótermeit, a tanári szobákat és a házinyomdát, amelyben soros beosztásban sokszorosítja naponta két-két teológus *a tanítás nyomán készült jegyzeteket,* amelyek a vizsgára való előkészületül és a további osztályok számára tankönyvül szolgálnak.

Az ebédlőterem, mint mondják, jövő esztendőre már szűk lesz, olyan örvendetes a teológusok érdeklődése az intézet iránt. Az ebédlő egyébként a teológusoknál *a jótékonykodás és a hazafias cselekedetek színhelye is volt már több ízben,* amikor az általuk, budapesti kórházakba látogatott görögkeleti sebesülteket meghívták s megvendégelték otthonukban. A főméltóságú asszony szózata nyomán pedig *a következő, egésznapi kosztjukról mondottak le a teológusok,* s annak ellenértékét a kormányzóné mozgalmának céljára ajánlották fel.

Berki igazgató úr órája következik. Amint elmondják az imádságot, az igazgató szétnéz a padsorokon:

— Hol van *Matrinecz* János?

Többen mosolyogva felelik:

— *Az egyletben...*

A másik tanár úr pedig mosolyogva mondja el nekünk, hogy a messzemenő önkormányzatot élvező kulturális egylet ügyei úgylátszik, *túlzott buzgalmat váltanak ki egyes fiúknál,* akik az órák szüneteiben is felszaladnak elintézni az írásbeli munkákat.

Most *Berki* Zuárd olvassa fel dolgozatát a legutóbbi órán megadott témáról.

„Krisztus Urunk megkisértése“, a tétel s a fiatal teológus pontos idézetekkel állítja egybe a megkísértés előadását a különböző evangelisták fejezeteiből, foglalkozik a látszólagos eltérésekkel, megmagyarázza a különbségeket, s a teológus elmélyedésével fejtegeti hosszasan, hogy *miért nem álomról vagy látomásról, hanem megtörtént eseményről* számolnak be a biblia lapjai.

A dolgozat felolvasása után megvitatás következik; a teológusok élénken, felkészülten felelnek a feltett kérdésekre.

— *Jól van, Bandi,* — mondja a tanár s egymásután találkozunk a szerb és ruszin hallgatóké közt a magyar fiúk neveivel: *Szabó, Hajdu, Dobos, Vakaró,* — egy fekete tatárképű fiút pedig úgy szólítanak: *Kesely...*

S feleleveníti *a görögkeleti egyház magyar hagyományait,* amelyekről kódexeink és levéltáraink is beszélnek. *Bulcsu* vezér, majd pedig *Gyula is Konstantinápolyban keresztelkedett meg;* Gyula püspököt is hozott magával *Hierotheos* személyében, aki azután sok magyart térített meg, párhuzamosan a délnyugatról érkező, római kereszténység terjedésével. *Ajtonyt* a bulgáriai Vidinben keresztelték meg „secundum ritum graecorum“, s ő tartományában görögszertartású kolostort is alapított. *Magyar törvényeink 1481-ben emlékeznek meg először az ortodox keletiekről,* III. Ince pápa azonban már 1204-ben szemrehányást tesz *Imre* királynak a sok görög kolostorért a magyar vidéken, ahol *„ibidem sint multa Graecorum...“*

Mindez, a további adatokkal együtt azt jelenti, hogy a magyarországi ortodox keleti egyház abban a korban *magyar jellegű volt,* a görög szertartást magyar főurak hozták el papjaikkal Bizáncból, s csupán a további századok történelmi fejlődése volt *az ortodoxiának a keleti nemzetiségekkel való azonosítása.* Ennek korszerű revideálását jelenti most ennek a teológiának a munkássága is, amely azonban nemzetiségeink teológusainak *sem népi érzéseit, sem nyelvét nem szorítja háttérbe,* csupán egybefogni igyekszik.

„Kyrie eleison... Goszpodi pomiluj... Uram irgalmazz...“

Az énekórára vezetnek el bennünket ezután a tanár úrak, akik elbeszélik, hogy a tanév megnyitásának elnő napján, amikor a délelőtti órákban érkeztek a fiúk, — *délutánra már négy hangra énekeltek magyar, szerb és orosz dalokat.*

A tágas díszteremben félkörben sorakoznak most a teológusok, akiknek élén az egyik apró ruszin faluból az ének oktatására felhívott, fiatal plebános, *Pazina* István pálcájára csendül meg a kórus:

— *Miatyánk, ki vagy a mennyekben...*

A hibátlan, szép magyar szöveget *ismeretlen, kifejezésteljes dallam emeli,* bontogatja, szélesíti a leghatalmasabb földi, emberi könyörgéssé.

— *Orosz egyházi dallam,* — mondja az igazgató, — a szavak változtatása nélkül illeszthettük úgyszólván hozzá a *Miatyánk* magyar szövegét.

Kis, áhitatos csend; azután lassan, méltóságteljesen szárnyal föl:

— *Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában...*

A különböző anyanyelvek szerkezete, a szavak hajtogatása *olyan sok felől közelít, alkalmazkodik a valamennyiüket egybefogó magyar nyelv szabályához!* Az ének, amelyet maguk, önként tanultak, *az életüknek szabályát is jelzi:* a magyar földet, a magyar hazát. Amely nem nyomja el, hanem békén fejleszti, mélyíti, *a karnak ütemében* tanítja meg számukra, íme, saját népiségük lelkét, liráját is, amint nyomban halljuk.

— *Kyrie eleison!* — zendül meg ujra a könyörgő kórus, ritusuk eredeti nyelvén, görögül. Az ismétlésnél orosz szöveg következik:

— *Goszpodi pomiluj!*

S a minden szlávok legkifejezőbb imája után magyarul harsog, ismétlődik:

— *Uram irgalmazz!*

A tenorszólót fiatal, pirosarcú teológus viszi, vágja fel a magasba, a könyörületes ég felé.

— *A magyar szöveget már itt tanulta,* — mondja mellettem Fekete Imre, — pedig úgy hívják: *Szabó* László, édesanyja neve pedig *Papp* Julianna...

Most messzi, északkeleti hegyek, erdők nótája harsan fel, *a ruszin fiúk veszik át a szólamot,* amelynek a szövege azt mondja:

— *Lehajolt már a magas tölgy...*

A magyar fiúk arca húzódik aztán mosolyra, *amint a pattogó ütembe magukkal viszik a többieket is,* akik már hibátlanul fujják, velük együtt:

— *Árok is van, gödör is van...*

A magyar nótára *délies, tüzes szláv dallam felel ismét,* majd orosz ének hömpölyög szét, basszusban vezetett szólammal: *volgai hajósoknak egy nálunk ismeretlen, hördülő sóhaja,* sorsuk mélységeiből.

Halljuk, amint a hatalmas folyam hömpölyögve árad, végtelen szteppéken. Kárpáti fenyők hajolnak azután a víztükörbe a csipkés, tenorban vitt dallammal. A szín újra változik a következő dalban, amely a délnek tárult magyar síkság szögletéből jön. Az utolsó nóta pedig ismét a magyar Dunáról mesél. *Sorsunk folyójáról,* amelynek sodra évszázadok közös sorsát fodrozza itt, *a népek országútján.* Amelyeknek hozzánk beszállt népi töredékeit annyi jó és balsors útján vezérli, közös harcokban, közös békében, közös keresztény Istenhitben, *a magyar államalkotás.*

(b.)